

УДК 378.22.013:792.8

Благова Тетяна Олександрівна,

кандидат педагогічних наук, доцент Полтавського
національного педагогічного університету
імені В. Г. Короленка, м. Полтава, Україна

ПРОФЕСІЙНО-ПРАКТИЧНА ПІДГОТОВКА ХОРЕОГРАФА В УМОВАХ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Досліджується значення фахових практик у процесі професійного становлення майбутніх спеціалістів-хореографів в умовах вищої педагогічної освіти. Аналізується змістовий компонент професійно-практичної підготовки фахівців хореографічної спеціальності різних освітньо-кваліфікаційних рівнів, особливості формування в них професійних компетентностей, виконавської, балетмейстерської та педагогічної майстерності, особистісного становлення й самовизначення для майбутньої практичної реалізації в різних формах організації хореографічної освіти.

Ключові слова: професійно-практична підготовка, хореографічна освіта, педагог-хореограф, балетмейстер, хореографічна практика, професійна майстерність.

У контексті сучасних тенденцій модернізації професійної хореографічної освіти підвищуються вимоги до процесу фахової підготовки випускників хореографічних спеціальностей різних освітньо-кваліфікаційних рівнів, орієнтованих на різноаспектну хореографічно-педагогічну, культурно-просвітницьку, культурно-мистецьку та виховну роботу з різноцільовою аудиторією. Соціальні умови, характер, галузь та об'єкти майбутньої діяльності диктують динаміку і стратегії формування змісту, специфіку спрямованості хореографічної підготовки у структурі вищої освіти. Зокрема, підготовка педа-

гога-хореографа у вищій педагогічній школі є багаторівневою та багатоцільовою системою, де професійна хореографічна освіта нерозривно пов'язана із формуванням загальнопедагогічних компетентностей, актуалізацією розвитку особистісних якостей, інтелектуальної та емоційної сфер у майбутнього фахівця.

Теоретико-методологічні засади підготовки педагога-хореографа, формування його особистісних і професійно значущих якостей, специфіки хореографічної діяльності досліджувалися Г. Алексідзе, А. Вагановою, Є. Валукіним, К. Василенком, Ю. Громовим, Р. Захаровим, І. Мойсеєвим, М. Тарасовим, інши-

ми відомими фахівцями галузі. У практичному вимірі базовими для розробки досліджуваної проблеми є роботи, де висвітлюється професійно-практичний аспект фахової підготовки педагогів-хореографів, загальні закономірності хореографічно-педагогічного процесу у вищій школі, а також авторські методики й технології хореографічного навчання, зокрема, наукові розвідки Л. Андрощук, С. Забрєдовського, С. Зубатова, О. Калініної, Б. Колногузенка, Л. Макарової, В. Нікітіна, О. Ребрової, А. Тараканової, Т. Ткаченко, Л. Цветкової, О. Шамрової, М. Юрєвої, ін. Однак у цілому процес професійно-практичного становлення майбутніх фахівців хореографічних спеціальностей залишається актуальною проблемою, що набула універсального характеру в теорії та практиці хореографічної педагогіки, потребує постійного оновлення науково-методичного забезпечення. Необхідність підвищення професіоналізму студента-хореографа, створення сприятливих умов для його творчого становлення, активізації індивідуальних ресурсів та повноцінної самореалізації в професії зумовлює розробку та обґрунтування інноваційних підходів до оптимізації процесу його висококваліфікованої підготовки в освітньому середовищі вишу.

Зокрема, метою даної статті є дослідження сутності професійно-практичної підготовки студентів хореографічної спеціальності в системі вищої педагогічної освіти, контент-аналіз фахових практик хореографічної спрямованості, визначення їхнього місця й ролі у процесі професійного становлення та розвитку особистісного потенціалу майбутніх учителів-хореографів різних освітньо-кваліфікаційних рівнів (на основі досвіду професійно-практичної підготовки фахівців-хореографів у Полтавському національному педагогічному університеті імені В. Г. Короленка).

Теоретичне узагальнення та осмислення досвіду методологів і практиків хореографічної освіти дозволяє зазначити, що процес підготовки фахівців-хореографів має комплексну, багаторівневу структуру. Так, М. Юрєва розглядає якість підготовки студен-

та-хореографа як комплекс набутих у процесі навчання професійних і особистісних характеристик спеціаліста, наголошуючи, що принципове значення має передовсім взаємозв'язок особистісного, творчого та професійного становлення спеціаліста, визначаючи розвиток особистості завданням пріоритетним [7, с. 3]. Зокрема, в основі розробленої вченою компетентнісної моделі випускника-хореографа, яка інтерпретується «результативно-цільовою основою особистісно-професійного становлення студента у виші», складено бінарну класифікацію, що складається з двох основних груп компетенцій: універсальних (загальнонаукових, загальнокультурних, соціально-особистісних, інструментальних) і професійних (загальнопрофесійних, профільно-спеціалізованих) компетенцій. Кожна із запропонованих груп загалом ілюструє багатовимірність процесу фахової підготовки хореографа у вищій школі [6, с. 51–52]. За визначенням О. Шамрової, сучасні умови професійної діяльності висококваліфікованого спеціаліста-хореографа вимагають від нього володіння різноаспектними знаннями: культурологічними, мистецтвознавчими, психолого-педагогічними, менеджерськими, хореографічними [5]. В. Нікітін зазначає, що важливу роль у професійній підготовці хореографа відіграє саме «формування педагогічних навичок та вмінь, оскільки хореограф є не лише автором мистецького твору, але й педагогом», акцентуючи на необхідності володіння майбутнім фахівцем «педагогічними прийомами задля передачі своїх ідей, творчих задумів виконавцям та учням у процесі професійної діяльності [4, с. 6–7]. Отож, сутнісні характеристики професійної сформованості хореографа являють собою комплекс особистісних і фахових якостей, серед яких пріоритетними є готовність і здатність до продуктивної хореографічно-педагогічної діяльності.

Практико-орієнтований характер хореографічної освіти обумовлює той факт, що пріоритетом у процесі підготовки майбутніх педагогів-хореографів, поряд із теоретичним навчанням, залишається професійно-практичне становлення в галузі хореографічного мис-

тецтва, яке реалізується в різних формах виробничого навчання (практичних, лабораторних, індивідуальних занять, семінарів, майстер-класів, конкурсів, концертних заходів) і спрямовується на оволодіння студентами комплексом фахових умінь та навичок (виконавських, педагогічних, балетмейстерських). Невід'ємним компонентом професійно-практичної підготовки майбутніх педагогів-хореографів слід розглядати систему практик – як важливий фактор формування професійної компетентності, творчої індивідуальності, різноаспектних здібностей, що забезпечує моделювання і прогнозування хореографічно-педагогічного процесу з урахуванням закономірностей розвитку й саморозвитку його суб'єктів. Процес проходження студентами різних видів хореографічних практик у цілому спрямований на формування в майбутніх спеціалістів цілісних уявлень про професію, усвідомлення її значущості і для фахового зростання, і для особистісного становлення й самовизначення, а також забезпечує розвиток загальнопедагогічних, професійно-значущих компетентностей хореографа-педагога, балетмейстера, організатора та керівника танцювального колективу.

Досліджуючи специфіку професійно-практичної підготовки хореографів у педагогічному виші, доцільним вважаємо наголосити на багатоструктурності сучасної системи хореографічної освіти в Україні, що реалізується в різних формах організації професійної (початкової, середньої, вищої), передпрофесійної та аматорської підготовки. Кожна із них має різні змістові характеристики, забезпечується різними освітніми програмами, носить формальний або неформальний характер і реалізується в різних видах хореографічної діяльності. Відповідно, кожний вид практики у вищій педагогічній школі має конкретні освітні цілі й завдання, предметно-змістові аспекти, технології та методики, зумовлені організаційною формою хореографічної освіти, типом та призначенням закладу (базою практики). Узагальненою метою практик з хореографії (навчально-методичних, безперервних виробничих, науково-педагогічних) є комплексна

професійна підготовка студента до різноаспектної хореографічної роботи в системі загальної, позашкільної та професійної мистецької освіти. Зміст кожної практики регламентовано у програмах, інструктивно-методичних матеріалах. Загальними принципами побудови робочих навчальних програм визначаємо: інтеграцію теоретичних і практичних завдань; спрямованість на активізацію креативності, творчого самовираження студента; диференційований підхід до формування комплексу завдань як умову розвитку й реалізації особистісного потенціалу студента [1, с. 74–75].

Початковий етап неперервної професійно-практичної підготовки забезпечує цикл навчально-методичних хореографічних практик (навчально-методична з хореографії, навчальна фольклорна). Провідним видом діяльності студентів під час їх проходження визначається спостереження за хореографічним процесом в умовах закладів додаткової освіти, а також виконання низки завдань, які розкривають основні напрями професійної діяльності педагога-хореографа у відповідному освітньому середовищі. Зокрема, «Навчально-методична практика з хореографії» передбачає ознайомлення студентів зі специфікою і напрямками хореографічної роботи у спеціалізованому мистецькому навчальному закладі (школі мистецтв, школі естетичного виховання), що відтворено у змістових модулях робочої програми: 1) організація хореографічної роботи у спеціалізованому мистецькому навчальному закладі; 2) матеріально-технічне забезпечення хореографічного процесу; 3) навчально-тренувальні вправи в системі початкової спеціалізованої хореографічної підготовки; 4) методи і прийоми хореографічної роботи; 5) танцювальні й музично-ритмічні ігри в системі хореографічної роботи з дітьми; 6) творчо-постановочний процес у хореографічних класах спеціалізованого мистецького навчального закладу [2, с. 23]. Незважаючи на «пасивний» характер практики, кожний змістовий модуль містить завдання практичної спрямованості, забезпечуючи таким чином формування в майбутніх фахів-

ців-хореографів професійно значущих якостей. Зокрема, основними серед таких завдань є: 1) скласти орієнтовний план роботи хореографічного класу спеціалізованого навчального закладу; 2) підібрати хореографічну гру, побудовану на лексичі народно-сценічного (класичного, спортивного, бального, сучасного) танців до одного з етапів уроку в дитячих групах (за вибором студента); 3) розробити комплекс навчально-тренувальних вправ для різних груп м'язів; 4) провести самостійно фрагмент хореографічного уроку; 5) схарактеризувати хореографічне заняття, проведене педагогом-хореографом закладу, користуючись запропонованою схемою-алгоритмом; 6) розробити план-конспект хореографічного заняття [2, с. 25]. Отже, у такий спосіб відбувається навчання студентів умінь аналізувати хореографічний процес у спеціалізованому закладі початкової мистецької освіти.

Основною метою «Навчальної фольклорної практики» визначено формування у студентів-хореографів практичних умінь етнографічно-пошукової діяльності. Спираючись на етнографічно-дослідницький досвід видатних методологів хореографічної освіти (В. Верховинця, В. Авраменка, К. Василенка, А. Кривохижі, ін.), кафедрою розроблено методику пошукової хореографічної діяльності студентів, зокрема запропоновано узагальнений алгоритм дослідження хореографічної аутентики (паспортизацію твору). Отож, користуючись інструктивно-методичними матеріалами практики, самостійно досліджують автентичні зразки фольклорно-хореографічної спадщини в певній локальній місцевості, знаходять і документально фіксують цікаві здобутки народної хореографії, знайомляться з неординарними балетмейстерами-хореографами, які працюють чи працювали в цьому жанрі, визначають стилістичні особливості досліджуваного хореографічного твору [2, с. 29–31]. Вважаємо, залучення студентів-хореографів до вивчення фольклорних зразків хореографії, дослідження їх художньої цілісності, аналізу авторської інтерпретації є важливими умовами не лише для репродуктивного відтворення танцювальної аутентики в май-

бутній професійній діяльності, а й для власного грамотного творчого втілення народного танцю, формування хореографічного почерку.

Виробничі хореографічні практики для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» забезпечують формування хореографічно-педагогічної майстерності у процесі безпосередньої активної професійної діяльності в різних колективах у системі позашкільних чи спеціалізованих мистецьких навчальних закладів. Цінність активної форми практики полягає у тім, що вона забезпечує закріплення та інтеграцію сформованих теоретичних знань, набутих практичних умінь та навичок з методик викладання дисциплін хореографічного циклу в умовах, максимально наближених до майбутньої професійної діяльності, а також створює можливість для виконання експериментальної частини курсової роботи. Специфікою виробничих практик на профільній кафедрі ПНПУ імені В. Г. Короленка є диференційований характер їх організації, адже студентів надається право безпосереднього вибору танцювального колективу, гуртка в умовах загальної запропонованої бази проходження практики, відповідно до профілю хореографічної підготовки, поглибленого вивчення певного напрямку хореографії та перспектив майбутньої професійної діяльності. Головним чином студенти досліджують багатоаспектну діяльність керівника танцювального колективу, що реалізується у виконуваних ним функціях: 1) організаційно-управлінській (керівник-хореограф виступає організатором колективу й керує його функціонуванням); 2) балетмейстерській (керівник колективу є головним постановником, за винятком колективів, у яких працюють запрошені балетмейстери); 3) репетиторській (керівник колективу здійснює репетиційний процес, виконуючи функції головного педагога-репетитора); 4) навчально-виховній (органічне поєднання процесів навчання виконавської майстерності учасників колективу та реалізації виховних завдань); 5) розвиваючій (сприяє розвитку діяльності на формування всебічно розвинених особистостей в

ансамблі шляхом гармонійного духовно-естетичного, емоційного, фізичного, інтелектуального розвитку виконавців) [2, с. 42]. Отже, у результаті проходження виробничих практик студенти мають оволодіти вміннями планування та проведення різних видів хореографічних занять, практично ознайомитися з методиками викладання хореографії (загальнопедагогічними та спеціальними).

Розширення фахового світогляду і професійних компетентностей, поглиблення, інтеграція та закріплення теоретичних знань майбутніх педагогів-хореографів реалізується у процесі проходження ними виробничих хореографічних практик під час навчання в магістратурі. Зокрема, програма «Виробничої хореографічно-педагогічної практики», розроблена для магістрантів VI курсу спеціальності 8.02020201 «Хореографія», забезпечує практичне ознайомлення магістрантів з особливостями менеджменту в хореографічній освіті та організацією хореографічно-педагогічного процесу в системі позашкільної (мистецької) освіти. Спрямована на формування в майбутнього викладача-хореографа фахових компетентностей організатора, балетмейстера, педагога-хореографа, керівника хореографічного колективу, практика передбачає ознайомлення магістрантів зі специфікою функціонування хореографічного колективу в умовах позашкільного (спеціалізованого мистецького) навчального закладу; вдосконалення професійних умінь, необхідних для здійснення різних форм організаторської, адміністративної, управлінської та методичної діяльності в системі позашкільної (мистецької) освіти. У результаті проходження такого виду практики магістранти повинні уміти: аналізувати типологію та організаційно-правові засади діяльності позашкільних (спеціалізованих мистецьких) навчальних закладів; схарактеризувати специфіку діяльності та функції керівника, заступника керівника, педагога-організатора, завідувача хореографічного відділу, методиста з хореографічного жанру (на основі відповідних посадових інструкцій); працювати з нормативно-правовими документами, що регламентують хо-

реографічний процес у відповідному освітньому середовищі; правильно й доцільно використовувати науково-теоретичні засади хореографічного менеджменту; планувати та організовувати хореографічно-педагогічний процес у різних типах освітніх закладів [2, с. 47–51].

«Науково-педагогічна практика» проводиться на випускному VII курсі навчання магістрантів і відбувається в умовах вищого навчального закладу. Метою практики визначається формування у магістрантів практичних умінь з організації хореографічної освіти й виховання учнівської та студентської молоді в умовах вишу. Організація практики у повній мірі розкриває основні напрями фахової підготовки майбутнього викладача-хореографа у вищому педагогічному закладі освіти. Її змістовий компонент включає науково-методичну, викладацько-педагогічну, науково-дослідну і самоосвітню діяльність. Проходження практики передбачає безпосередню активну участь практикантів у проведенні аудиторних занять, постановочній та репетиційній роботі в академічних групах хореографічних спеціальностей, а також у діяльності танцювальних ансамблів університету, відвідуванні та аналізу репетицій. Так, одним із творчих завдань є підготовка сценарію хореографічно-виховного заходу в одному із студентських колективів [3, с. 36–37].

Підсумовуючи, можемо констатувати, що система неперервної професійно-практичної підготовки педагогів-хореографів, втілена у формах різних видів практик хореографічної спрямованості, суттєво сприяє якості особистісного і професійного становлення майбутніх випускників вищої хореографічної освіти. У цілому, процес організації хореографічних практик у структурі вищої педагогічної школи вважаємо динамічною системою, відкритою для дискурсу у професійній площині, впровадження нових змістових напрямів та форм навчально-творчої діяльності, спрямованих не лише на оволодіння студентами комплексом професійно-значущих умінь та навичок, а й на підвищення рівня їхнього художньо-творчого мислення, мобіль-

ності й відкритості до засвоєння нових технологій хореографічного мистецтва. Перспективами подальших наукових розвідок з окресленої проблематики визначаємо: виявлення та аналіз сприятливих педагогічних умов, що забезпечують ефективність професійно-педагогічної взаємодії суб'єктів у процесі фахової підготовки педагога-хореографа на практиці; дослідження інноваційних методик професійного навчання майбутніх педагогів-хореографів, їх адаптації до сучасних тенденцій розвитку мистецтва танцю.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Благова Т. О. Особливості професійної підготовки майбутніх учителів-хореографів у системі педагогічної освіти / Т. О. Благова // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2010. – Випуск 50. – С. 72–76.
2. Благова Т. О. Специфіка професійно-практичної підготовки майбутніх педагогів-хореографів у системі вищої педагогічної освіти : метод. рекомен. для студентів хореографічних спеціалізацій / Т. О. Благова. – Полтава : Вид-во ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2015. – 54 с.
3. Благова Т. О. Професійна підготовка магістрів хореографії в умовах вищої педагогічної освіти / Т. О. Благова // Магістратура в умовах євроінтеграційних процесів вищої школи : зб. наук. праць / за заг. ред. С. С. Вітвицької, Н. М. Мирончик. – Житомир : Вид-во ЖДУ імені І. Франка, 2013. – С. 33–38.
4. Никитин В. Ю. Професійно-педагогічна підготовка балетмейстера в учебных заведениях культуры и искусств : автореф. дис. док. пед. наук : 13.00.08 – теория и методика профессионального образования / В. Ю. Никитин. – Москва, 2007. – 49 с.
5. Шамрова О. А. Особенности профессиональной подготовки руководителей хореографических коллективов [Электронный ресурс] / О. А. Шамрова. – Режим доступа: URL: http://www.rusnauka.com/10_ENXXIV_2007/Pedagogica/21814.doc.htm / – Заглавие с экрана.
6. Юрьева М. Н. Компетентностная модель выпускника-хореографа / М. Н. Юрьева, Л. Н. Макарова // Высшее образование сегодня. – 2010. – № 4. – С. 50–53.
7. Юрьева М. Н. Профессионально-творческое становление личности студента-хореографа в вузах культуры и искусства : автореф. дис. ... док. пед. наук : 13.00.08 – теория и методика профессионального образования / М. Н. Юрьева. – Москва, 2010. – 48 с.

REFERENCES

1. Blahova, T.O. (2010). *Osoblyvosti profesiinoi pidhotovky maibutnih uchyteliv-khoreohrafov u systemi pedahohichnoi osvity* [Features of professional preparation of future teachers of choreography in the system of pedagogical education]. Vol. 50 (pp. 72–76). Zhitomir : Vyd-vo ZhDU im. I. Franka.
2. Blahova, T.O. (2015). *Spetsyfika profesiino-pyaktynchnoi pidhotovky maibutnih pedahohiv-khoreohrafov u systemi vyshchoi pedahohichnoi osvity: metodychni rekomendatsii dlia studentiv khoreohrafichnykh spetsializatsii* [The specificity of professional and practical training of future teachers of choreography in the system of higher pedagogical education: methodological recommendations for students of dance majors : methodical recommendations for students of dance majors]. Poltava : Vyd-vo PNPV im. V. Korolenka.
3. Blahova, T.O. (2013). *Profesiina pidhotovka mahistriv khoreohrafi v umovakh vyshchoi pedahohichnoi osvity* [Professional training of masters of choreography in the conditions of higher pedagogical education]. In S.S. Vitvytska & N.M. Myronchik (Eds.), *Magistratura v umovakh yevrointegracijnyx procesiv vyshchoi shkoly* [Master's degree in conditions of European integration processes of higher school]. Proceedings of Conference of The Zhytomyr state University named after Ivan Franko (p. p. 33–38). Zhitomyr : Vyd-vo ZhDU im. I. Franka.
4. Nikitin, V.Yu. (2007). *Profesionalno-pedagogicheskaya podgotovka baletmeystera v uchebnykh zavedeniyah kultury i iskusstv* [Professional-pedagogical training of ballet master in educational institutions of culture and arts] (Dissertation Abstract, Moscow).
5. Shamrova, O.A. (2007). *Osobennosti professyonalnoi podhotovky rukovodytelei khoreohrafycheskykh kolektyvov* [Features of professional training of leaders of dance groups]. [Elektronnyiy resurs] URL : http://www.rusnauka.com/10_ENXXIV_2007/Pedagogica/21814.doc.htm.
6. Yureva, M.N. & L.N. Makarova (2010). *Kompetentnostnaya model vyipusknika-horeografa* [Competence model of the graduate-choreographer]. Vyisshie obrazovanie segodnya [Higher education today], 4, 50–53.
7. Yureva, M.N. (2010). *Profesionalno-tvorcheskoe stanovlenie lichnosti studenta-horeografa v vuzah kultury i iskusstva* [Professional and creative personal development of the student-choreographer in the universities of culture and arts] (Dissertation Abstract, Moscow).

Стаття надійшла до редакції 20.01.2017 р.